

R
481

RA-328

**Eesti-rahwa
Ennemuistsed jutud**

ja

Wanad laulud.

Teine jägu.

Tartus,
trükitud ja müüa H. Laakmanni juures.

A-328

Eesti-rahwa

Ennemuistsed jutud

ja

Wanad laulus,

noore põlwele mälestuseks korjatud

ja kirja pandud.

Teine jägu.

Tartus, 1864.

Trükitud ja müü S. Laakmanni juures:

1881. aastal

Antoni Kallaste

1

Antoni Kallaste

Von der Censur gestattet.

(Nr. 126.)

Dorpat, den 10. October 1863.

Antoni Kallaste

2

Võõra Riikliku Ühikooli
Raamatukogu

21617

1881. aastal

Antoni Kallaste

Bitjalg, Osavkäp ja Teravilm.

Üksford elas üks nõukas peremees oma naisega, neil ei olnud kuskil tüki puudust, vaid Jumal oli neid igapidi rohkest kõigega õnnistanud; inimeste silma waadates kiideti neid rikaks ja õnnelikuks. Ommetegi puudus neil üks asi, mis rikus ei jõudnud anda, sest neil ei olnud lapsi, ei ainukest veel olnud, ehk nad kül juba rohkem kümme aastad paaris elanud. Müüd juhtus ühel õhtul, kus mees kodunt läinud ja naene üksi toas istus, et aeg temal igawaks ja süda väga nukraks läks. „Eks naabri naised ole minuist palju õnnelikumad,“ mõtles naine. „Neil on toa täis lapsi aegawiteks, kui ka mees kodunt korra äraläinud, siiski ei ole neil tarwis üksi istuda. Mul ei ole kedagi omast, otsego wõsuta känd pean üksi tühjas toas elama.“ Mõteldes paisusid pisarad silma, ja ei tea kui kaua naine ju sedawiisi mure koorma all oli istunud, tähelepanemata, et üks kogemata wõõras tupp oli astunud. Ühekorraga tundis

ta midagi jala fedret kutistama, armas kasfi olema, aga filmi mahakumardes, nägi ta ühe kena titefese jalgade ees pörandal. „Uih!“ kisendas naine kohkudes, tahtis istmelt püsti karata ja putkama pista, aga titefese kääd pidasid teda kui raudpühid kinni, et mite paigast ei peasnud. „Ara ehmata, armas noorik!“ ütles titele lahkest — „kui kutsumata seie tulid, sulle meelt jahutama ja sinu kurbtust kustutama; ja elad üffi, inimesel lähäb pikal õhtul aeg igawaks, mees on teele läinud, kust ta wast mõne pääwa pärast tagasi jõuab. Armas noorik!“ — Naine ütles paha meelega: Jäta pilkamist, minu nooriku tanu hallitab juba enam kümme aastat kerssus ja nutab leskena paremat aega. „Mis sest wiga,“ kostis titele. „Kui naisel weel saba taha ei ole saanud, ta noor ja priske on kui sa, siis on ta noorik, ja lapsi sul tännini ei ole weel olnud, mis nooriku põlwe wõiksid lõpetada.“ Jah, ütles naine, se'p se on, mis mind sagedast kurwastab ja mõtlemä sunnib, et mehe meelest ammugi alwaks olen läinud, kes mind kui kuiwand kändu kaisutab, ja kus juurest ial noort wõsu ei kaswa. Aga titele ütles trööstides: „Ole sellepärast mureta, sinu pääwad ei ole weel õhtul, ja enne kui sa aasta wanemaks lähäd, saawad kolm wõsu sinu kuiwaks arwatut kännust tõusma ja wanematele rõõmuks kaswama. Aga sa pead kõik nõnda tegema, kuda sulle saan õpetama. Kui mees teelt koew tuleb, pead sa

temale kolm musta kana muna keetma ja õhtul süa andma. Lähäb ta magama, siis tee enesele midagi tallitust õues, kuhu sa tüki aega pead wiibima, enne kui iljemine mehe kõrwa jängi poed. Saab aeg täidetud, kus minu sõnad tõte lähäwad, siis tulid sind jälle waatama. Sinna pääwani jäägu minu tänane käik kõigile teadmata, Jumalaga, armas noorik, kunni ma tagasi tulles saan ütlemä — lapse-ema!“ Seal kadus titele naise silmä eest kui oleks maa alla waunud. Noorik, ehk noorikuks sõimatud naine õerus tüf aega filmalaugusti, kui otsiks tõteliku otsust, ja tahaks näha, kas juhtumine awalik ehk unenägu oli olnud. Mis inimene igatseb ja soowib, seda arwab ta enamist ika tõeks, nõnda oli ka naisega. Maljakas lugu pisikefese titega ei läinud enam temal meelest, ja kui pere-mees mõne pääwa pärast koew jõudis, keetis naine kolm musta kana muna, andis neid õhto mehele süa ja täitis teised õpetuse tükid.

Mõne nädala pärast tõusis titefese etekuulutus awalikuks. Mees ja naine olid rõõmsad ja ei jõudnud wiimaks pika pääwa õhtud läte oodata, mis neile igatsemist pidi täitma. Seatud aeal sai naine nurgawoodi ja töi kolmikud lapsed ilmale, kõik poead, ilusad ja prisked. Kui iljemine nurganaine juba toibuma hakas ja mees ühel pääwal kodunt oli läinud, warrulisi ja lastele waderid paluma, tuli õnnetooja titele nurganaist waatama. „Tere, kulla lapse-ema!“

hüüdis titeke tupa astudes. „Kas sa nääd nüüd, kuda Jumal sul südame igatssemist ühekorraga on täitnud? Sa oled kolme poea emaks saanud. Sest nääd selgest, et ma sulle minewal korral tühja ei olnud kuulutanud, ja wõid ka hõlpsamalt seda uskuda, mis sulle täna saan rääkima. Sinu poead saawad maa-ilmast kuulsaks meesteks tõusma ja sulle weel enne surma mõnda rõõmu tegema. Näita mulle oma pisukefi?“ Nõnda rääkides oli ta kui kass kätki sõrwa peale roninud, wõtis kerakese punast lõnga oma taskust, sidus ühe poeale lõngaeie mõlema jalakedrede, teisele jälle käterandmete ja kolmandamale üle filmakulmude pää ümber. „Neid lõngakest,“ õpetas titeke, „pead sa nii kaua pandud kohtadesse jätma, kui lapsed risti wiakse; siis põleta lõngaeiekesed ära, korista nende tuhariismed koku, pane lõnga-tuhka weike lusikakese sisse ja lüpsa, kui lapsed koeu tuakse, oma rinnast natuke piima peale. Seda rammustawa tuhapiima pead sa iga lapsele paar tilgakest keele peale walama, enne kui neile nisaotsja suhu annad. Se läbi saawad nemad igaüks omalt kohalt kangeks, üks jalgel, teine kätel ja kolmas silmil, nõnda et kellelgi teist tema sarnast maa peal ei saa olema. Igaüks saab oma iseenneandega rahwa hulgas auu ja wara leidma, aga kui naad kolmekeste ühelmeelidel midagi asjatallitust etewõtawad, siis wõiwad nemad tegusti toimetada, mis wõimalikuks ei wõiks arwata, kui neid mite

filmaga ei peaks nähtama. Mind ei saa sinu film enam nägema, siiski saad sa edespidi weel mituforda minu mälestust tänuga meele tuletama, kui meheks kaswanud poeokesed sulle rõõmu haka-wad tegema. Ja nüüd wiimist korda jumalaga, armas lapse-ema!“ — Seda üteldes oli titeke jälle, kui esimesel korral äkitsel kätki sõrwest ja nurganaise filmast ära kadunud. Aga nurganaine tegi kõik hoolelikult, mis laste pärast temale oli õpetatud. Tema põletas ristimise päawal punalõngakesed tuhaks, lüpsis kui lapsed kirikust koeu toodi oma rinna piima tuha peale ja andis seda kosutawa rammupiima iga lapsele paari tilka keele peale, enne kui nende suud rinnaotsja pistis. Siiski ei rääkinud ta eslotsja ei oma mehele ega kellegile muule ühte sõnakest neist imelikust asjust, mis tal seie saadik titekesega olid juhtunud.

Lapsed kosusiwad kolmekeste priiskeste ja näitafid, oma jalakandjaks jõudnud, igapidi väga terased loomad, ommetegi nähti juba maast madalast, et igal lapsel imelõngal kosutatud liikmed isseäraliste tugewad: ühel silmil, teisel käsil ja kolmandamal jalgil. Sellepärast nimetasid neid wanemad iljemine nende kangust mööda, esimese Teraw silmaks, teise Dsawkä pakks ja kolmandama Pikjalaks. Mõne aasta pärast, kui wennaksed juba nooremehe ealiseseks olid saanud, pidasiwad nemad wanematega üheskoos nõu, wõõrale maale minna, kus igaüks rammu ja osawuse läbi lootis teenistust ja palka leida. Iga

wend himustas ise teed õnnelatumiseks etewõta, üks hommiku, teine lõune ja kolmas õhtu poole minna; kolme aasta pärast lubaswad kõik kolmekeste jälle wanemate juure tagasi tulla ja senni aegsest teekäigist sõnumid tua, kuda käsi neil wõõral maal oli käinud.

Pikjalg wõtnud teed hommiku wasta, temast peame siin esiteks jutustama. Et ta jõudsa sammudega palju kaugemale jõudis kui teised wennad, seda wõib igamees isegi arwata, sest kus penikoormad mehel jalgu wästimata kauwad, seal ei tõuse käigist mehele raskust. Siiski pidi ta aegamööda tundma õpima, et kui ka kiired jalakannad hädakitsikus inimest igaskohas hõlpsalt wõiwad peasta, siiski leiwapalukese teenistus seeläbi mite kerge asi ei ole; sest käsi tarwitakse igal pool palju enam kui jalgu. Pikjalg leidis wast tüki aea pärast ühe hommikumaa kuninga juures kindlat teenistust. Kuningal olid suured hobuse karjad, seal hulgas paljugi kergejalgsid perusi, mis ükski inimene ei jõudnud kinni saada, mõningaid ei mite ratsul teise hobuse seljas. Aga Pikjala sammu wasta ei jõudnud ükski hobune wõidu joošta, sest meest nähti ika hobusest palju kiirem olema. Mis enne wiiskümmeend hooste karjast üheskoos ei jõudnud tallitada, seda toimetas tema ükski, ega lastnud ial ühte hoost karjast ära kaduda. Sellepärast maksis kuningas temale keelmata wiekümne karjatse palga ja kinkis weel meeelhääks pealegi. Pik-

jala lendawal sammudel oli tuulekiirus ja kui ta õhtust hommikuni läbi ööd, ehk hommikust õhtuni puhkamata jooksis, siiski ei olnud tema sammudel ial wäsimust, waid ta wõis teisel ja kolmandamal päawal niisamuti jälle joošta. Juhtus mitukorda, kui hobused palawaga kiilil igale poole laiale jooksid, üks osa senna, teine tänna, mitme penikoorma kaugusele: siiski oli kari õhtu eel kõik jälle koos. Seal juhtusiwad ükskord kuningas koeas suured wõõraspiud, kuhu palju ülemaid inimesi ja maawalitsejaid igalt poolt koko paluti. Witude päiwil oli kuningas wõõrastele ka omast kergejalgsest hobusekarjast mõnda rääkinud, seal himustasid siis kõik wõõrad seda arulist meest näha ja oma filmaga tundma saada. Mõningad ütlesid, ega seda nii imeks tohi panna, kui alal karjaskäinud hobused, kes karjatsiga äraharinud, endid lasewad temast kinnipüüda; kõige perum hobune kuuleb peremehe käsku ja tuleb kutsumise peale. Aga andke katseks temale mõni wõõras tallis sõõdetud hobune, keda tema ei tunne. Kõl siis saame näha, kui pikale mehe kiirus hobuse wasta jõuab. Nüüd lastiwad mõned wõõrad herrad oma tallis kangeft sõõdetud tulisemad hobused tua ja lagedal lahti lasta, et Pikjalg neid kinni püaks. Se oli lennusalgsel karjatsel pisukene asi, sest seisnud rammus hobune ei jõua ial selle wasta joošta, kes kui metsalind ööd ja päawad oma liikmeid õpind paenutama. Wõõrad ülemad kiitsid näh-

tud mehe jooksiirust ja kinkiswad temale palju kuld- ja hõberaha meelehääks, lubasivad ka kodu temast rääkida, et rahwas igal pool teada saaks, kus seesugune mees leida oli. Lühikese aea pärast oli kõigel hommi ku maal Pitjala nimi kuulsaks saanud, ja kui kellelgi kuningal kuskil kiirusekäskandjat tarwis oli, seal palgati igakord Pitjalg, makseti temale rohkest palka ja pealegi weel meelehääd, et ta teisel korral jälle nende kutsumist kuulda wõtaks. Kui ta kolme aasta pärast koeu poole tagasi hakas minema, oli tal nii palju raha ja wara korjatud, et sest kahekümne hobusele täielik koorem sai; neid hobusid oli kuningas karjatsjale weel peale suurt palka kinkinud.

Teine wend Dsawkäp, kes lõune wasta oli läinud, leidis igaskohas teenistust ja palka; kõik ammetmehed tarwitasid tema tööd, sest et ükski muu sel nii osawalt ja palju ei jõudnud walmistada kui tema. Ehk tal kül midagi päris õpitud ammetit kodunt ei olnud kaasa wõetud, kui teistel ammetmeestel, siiski sigines kõikisugune töö tema osawas käes; tema oli rätseb, kingsep, tiislar, treial, kuld- ja raudsep, ehk mis muidu kunstliku tööd ial tarwitati, ega leitud ammetmeest kõiges ilmas, kellele tema selliks ei wõinud minna. Üksford oli ta tükikaupa tööl rätsepi meistril, kus ta ühel päawal kakskümmend paari püksa, teineford jälle kingsepale niisama palju paari saapaid oli õmmelnud. Ja kõik tehtud

tööd leiti nii täielikud, et kes neid korra tundma saanud, enam teiste meistride ja sellide tööd ei tahtnud. Dsawkäp oleks igas ammetis rikaks meheks wõinud minna, kui tal kuskil kauem püsti oleks olnud, aga tema himustas maailma laiemalt näha ja tundma saada, seepärast rändas ta enamist ühest paigast teise. Üksford juhtus ta parajalt ühe kuninga linna, kus suur kihin ja kabin igal pool oli. Taheti hulka sõawäge waenlaste wasta wälja läkitada, ja seal leiti igalt poolt puudu, kül rietest, jala- ja pääwarjudest nii häästi kui sõariistadest. Ja ehk kül igal pool meistrid hulga sellidega wara hommi kust kunni poole ööni kiirest tööl olid, ei pühage sellipääwa pühitsenud, siiski ei jõutud lühikese aeaga niipalju walmistada, kui kuningas tahtis. Kül otsiti sellisi kaugevalt ja ligemalt appi, siiski näitas puudus suurem, kui töö oleks wõinud seda täita.

Ühel päawal astus nüüd Dsawkäp kuninga kotta ja palus kuninga jutule. Seal ütles ta: „Nuus kuningas! ma kuulen rahwa suust, et teil wäga kiiret tööd peab olema? ma olen üks kaugealt maalt tulnud meister ja wõin ehk need tööd oma peale wõta, kuij meie kaupa lepime ja teie aega mulle nimetate, kus tööd peawad walmis olema?“ Kui kuningas aega sai nime tanud, ütles Dsawkäp: „Laske kõik oma linna meistrid ühes koku kutsuda ja nõudke nende käest järele, kas nemad nimetatud pääwani töodega

mõivad walmis saada; kui ei mite, siis wõtan
 kõik oma peale, aga töö palka peate siis üksi
 mulle maksma." Se oleks hää küll kostis ku-
 ningas, kui teil võimalik oleks nii palju sellist
 saada, aga se'p se on, mis meie linna meistri-
 tel puudub, et kuskilt abikäsi ei leia. "Se olgo
 minu mure," kostis Dsawkäp. Teisel päawal
 kutsuti kõik linna meistrid kuninga kotta kolo
 ja küsiti nende käest, milal igaüks neist oma tööga
 lootis walmis saama, kus mõned, neli ja wiis
 kuud, teised weel rohkem aega tingisid. "Noh,"
 ütles Dsawkäp — "kui teie mulle kolme kuu
 eest kahelordse palga lubate, siis tahan kõik tööd
 oma peale wõta, mis teised ehk poole aastaga
 teewad." Se asi näitas kuninga meelest nii
 imelik ja uskumata, et ta pilkamist ehk petust
 kartis, sellepärast ütles ta kahtlaselt: "Mis wanti
 wõid sa mulle anda, et oma lubadused tahad
 täita?" Dsawkäp kostis: "Sedawõrra raha
 ja wara ei ole mul küll mite, mis teie kahju wasta
 wõiks seista, aga kui minu elo pandiks tahate
 wasta wõta, siis on meie kaup kohe walmis.
 Aga et siga kotis ei tohi osta, tahan teile hom-
 me oma tööd prooviks näha tua." Sellega
 oli kuningas rahul. Aga sellid mõtlesid isekes-
 kis, saab ta kahewõrra palka, siis peab ka seda
 meile tööwawaks maksma, muido ei lähe meie
 temale mite abimeheks. Kui kuningas teisel
 päawal proowi tööd oli näinud, oli ta sellega
 wäga rahul, ja ehk küll kõik teised meistrid kade-

duse pärast tahtsid lõhkeda, ei wõinud ommetegi
 ükski nähtud tööd laita. Nüüd hakas Dsaw-
 käp mehe wiisil tööle. Ehk tal küll muidugi
 kõik tööd käes lendasid, siiski oli se kiirus ime-
 likum kui ime, mis nüüd hommikust õhtuni
 awalikuks tõusis, waewalt wõtis ta nii palju
 aega et kõhtu täitis ja öösel kui lind oksa peal
 natuke puhkas. Kaks nädalad enne tingitud aega
 olid kõik sõawäe tarmitused walmis ja kuninga
 käte äraantud. Kuningas maksis kahelordse
 hinna, mis kolme kuu eest oli tinginud ja lijas
 pea niisama palju weel kingituseks peale. Siis
 ütles ta: "Armas tark meister! ma ei raatsiks
 sinust nii rutust mite lahkuda. Kas sul ei ole
 lusti sõawäega waenlaste wasta minna? Kes
 nõnda osawalt kõik tööd oskab toimetada, sest
 wõiks ka wistist kõige parem sõamees saada."
 Dsawkäp kostis: "Ehk wõiks lugu küll nõnda
 olla, kuida teie, auus kuningas, arwate, aga
 tõtelikult üteldes: ma ei ole weel elupäiwil sõa-
 mehe ammetid katjunud, waid tännini üksnes
 tööd teinud, kus werewalamist ei olnud. Bea-
 legi tuleb nüüd aeg käte, kus wanemad mind
 koeru ootawad; sellepärast ärge pange pahaks,
 kui ma teie tahtmist se kord wasta ei tohi wõta."
 Nõnda lahkus ta kuninga linnast, kus ta lühikese
 aeaga wäga rikaks meheks oli saanud. Temal
 oli weel rohkem pool aastat aega, enne kui koeru
 hakas minema, sellepärast luulis ta ühest paigast
 teise, puhkas wahel ja tegi siis siin ja seal nii

palju tööd, et reisi raha sai, sest tallele pandud warandust ei tahtnud ta mite teel ärakulutada.

Kolmas wend, Terawfilm, kes õhta wastate teekäiki oli wõtnud, hullus tüf aega ühest paigast teije ja ei tahtnud kuskilt õiget kindlamat teenistust leida, mis tale leiba ja rohket palka oleks wõinud anda. Osawa küti ammetiga wõis ta kül igal pool ni palju teenida, misga oma igapäawase ülespidamise jõudis tasuda, aga mis ta koeu minnes kaasa pidi wõtma? Muga mööda oli ta teed käies ühte suure linna tulnud, kus igal pool seft õnnetuseft räägiti, mis nende kuningale nüüd juba kolmat korda oli juhtunud, ja mis ükski ei wõinud äramõista, weel wähem asjasündi ärakeelata. Imeline lugu oli nõnda. Kuningal kaswis rohuaias üks õunapuu sarnane wäga kallis puu, mis kuld õune kaswatas, kellest mõned lõngakera suurused olid ja mitu tuhat rubla wäärt arwati. Igamees wõib ifegi arwata et niisugune puu-wili mite lugemata ei olnud, ja õõõ ja pääwad alati wahid ümberringi walwafid, et warga näpu puutama ei peasnud. Mga nüüd oli juba kolm õõõd järestiku igal õõõl üks neift kõige suuremift õunadest ärawarastatud, mis ehk ligi wiistuhat rubla wäärt wõis olla. Wäljasaadetud wahid ei olnud warast ega warga jälge kuskilt poolt näinud. Terawfilm mõtles koehe, et siin midagi iseliku kawalust wõis olla, mis ta ehk terase filmaga wõiks äratunda. Ta mõtles, kui

waras kehata ja nägemata puu kallale ei tule, siis peab ta wistift minu terawa filma puutama. Sellepärast palus ta kuningalt luba rohuaeda minna ja wahtide teadmata salamahiti asjalugu tähele panna. Luba saanud, tegi ta ühe kõrge puuladwasse, tüf maad kuld õunapuust kaugel omale sala aseme lehtede warjule, kust kedagi teda ei wõinud näha, aga kust tema terane film igale poole ulatas ja kõik nägi, mis seal sündis. Leiwa koti ja lähkri wõtis ta kaasa, et kui walwamine pikale lähäks temal tarwis ei oleks warjupesast wälja tulla. Kuld õunapuu ja mis seal ümber juhtus seifts ühtepuhku tema filmas. Wahisoldatid oli kolm ringi nii ligistikus puu ümber seatud, et mite hiire poega neift nägemata läbi ei oleks wõinud peasta. Kui wargal tiimu ei olnud, maad mööda ei wõinud ta mite puu kallale minna. Ehk kül mees pääwa otsa oli wahtinud, siiski ei näinud ta midagi, mis warast oleks wõinud tunnistada. Päikese loojale miniku aeal piiras üks weike kollane liblikas tüf aega tuulesõhus kuld õunapuu ümber kurni ta wiimaks ühe õksakese peale maha laaskis, kus parajalt wäga kena kuldõun külles ripus. Et liblikas kuldõuna ei jõudnud puust ärawia, seda wõib igauks niisama hästi äramõista kui Terawfilm, aga et tal selkorral midagi suuremat filmasifti ei puutunud, sellepärast ei laisknud ta kollast liblikast mite oma filmast. Päike oli ammugi allaweerunud, aega mööda ehapuna taewa

sõrwest kadunud, aga puu ümber põlema pandud laternid andsid nii palju walgust, et kõik wõis näha, mis puu ümber sündis. Kollane liblikas istus liikumata oksake peal, kuhu ennast õhtu oli mahalasknud. Wõis ehk kesi öö ael olla, kui wahi filmad puu otsas natuke tuku langele läksid. Ehk kül seda aega ta kuigi kauaks ei wõinud arwata, siiski nägi ta, kui filmad õunapuul külgi puutusid, et kollast liblikad enam oksa peal ei olnud, aga mis mehel suuremat ehmatust sünnitas: ka kena kuldõun oli oksa küllest kadunud. Warguse tüd oli awalik, aga kui salawaht seda teistele oleks tahtnud rääkida, seal oleks inimesed teda pööraselt arwanud, sest et wähem laps äraoskas, kuda üks pisuke liblikas kuld õuna ei wõinud ära kanda. Hommiku oli rahwa kihin ja kahin jälle suur, kui üks õun puudu leiti, ilma et wahtidest kedagi warga jälgi oleks näinud. Seal astus Terawjilm teistkorda kuninga ete ja ütles: „Õuna warast ei ole ma minewal ööl kül mite näinud, niisama wähke kui teie wahid; aga kui teil linnas ehk linna ligidal kawalad tarka peaks olema, siis juhatage mind sinna, tema abiga loodan ma tulewal ööl warast finni saada.“ Kui targa teed oli kuulnud, läks ta aega wiitmata sinna. Mehed hakaswad nüüd isekeskis nõu pidama, kuda asja tallitus neil kõigemõnufamast wõiks korda minna. Tüki aea pärast hüüdis Terawjilm: „Mul on nõu käes!

Wõid sa oma tarkuseses õmbliku wõrgule finnitust anda, et need kõiekased tugewama kui looma finni peawad, siis paneme warga kütke, et ta meie käest enam ei pease.“ Tark ütles seda wõimaliku olema; wõtis sedamaid kolm suurt õmbliku, kellel igaühel rist selja peal oli, tegi neid nõiduse wäl nii tugewaks, et ükski loom nende wõrgust ei peaseks, pani neid siis karbikese sisse ja andis Terawjilmale. „Pane need õmblikud, kuhu sa tahad, tähenda neile sõrme otsaga ete, kuda wõrku peawad tõmbama, siis teewad naad wangile sedamaid puuri ümber, kust teda muud ei jõua peasta kui Mana tarkuse wägi; kül ma tõtan sulle appi, kui abi tarwis lähäb.“

Terawjilm puges, õmbliku karbikese püues, jälle puu otsa, asja lugu walwama. Selsamal ael kui eile, õhta eel, nägi ta jälle kollase liblika keeritamist kuld õunapuul ümber, aga täna wältas keeritamine palju pikemalt kui eile, enne kui liblikas oksake külge langes, kus suur kuld õun külles ripus. Sedamaid tuli Terawjilm puuladwast maha, läks kuld õunapuul juure, lastis redeli puu kõrwa püsti seada, ronis taha illukest mööda redelid ülesse, et liblikat ära ei hirmutaks, ja pani siis oma pisukesed kangrud kolme oksake peale. Uhe liblikast mõne wälja kõrgemale, teise paremale ja kolmandama pahemale poole, tähendas siis sõrmega risti ja pöifit liblika ümber. Liblikas seisis tiiwakesed seljas püsti liikumata. Päike weeru ael oli waht

jälle puuladwas sala pesas tagasi. Sealst nägi ta rõõmuga, kuda kolm selli liblika ümber igalt poolt aeda tegid, et sealst mehikesel peastmist loota ei võinud olla, kui targa kiidetut wägi tõsine saaks näitama. Ehk kül mees puu otsas ennast tukumise eest hoidis, siiski olid filmalaud temal korra kogemata langenud. Kui kaua, seda ei teadnud ta mite, aga üks äkitselt tõusnud suur kära äratas teda unest. Lugu waadates nägi ta wahisoldatid kui sipelga pere kuld õunapuul ümber kätsetes jooksuma; aga puu otsas oli üks halli habemega wanamees, kuld õun pihus, raudahelatest punutud wõrgus. Riirest ritas Terawfilm puu otsast maha, aga enne kui ta kuld õunapuul juure jõudis oli juba kuningas seal, kes wahisoldatide kära peale süngist oli tõusnud ja rohu aeda kogemata lugu waatama läinud. Seal istus nüüd waras raudpuuris ja ei peastnud kuhugi. „Nuus kuningas,“ ütles Terawfilm: „nüüd wõite rahulist magama heita ja hommiku laia walgeni magada, waras enam meie käest ei pease. Olesk ta tugewam kui tugew, tema siiski neid nõiduse wäl sünnitatud puuri ahelaid katki ei jõuaks kiskuda.“ Kuningas tänas, käskis suurema hulga wahisoldatid ka magama minna, nõnda et aga mõned puu alla wahisõrrale jäiwad; Terawfilm, kes kaks ööd ja päewa walwanud, läks ka oma wassimust puhkama.

Teisel hommikul läks ta targaga seltsis ku-

ninga lotta. Targal oli hää meel kui warga puuris leidis, keda ta kohe wälja ei lastnud tulla, enne kui mehike oma tõteliku nägu ja kaju saaks näitama. Selle tarbeks niitis tark tal poole habeme löua alt, käskis tuld tua ja hakas habeme karmu kõrwetama. Oh seda piina ja walu, mis nüüd lind raudpuuris pidi kannatama! Ta kihatas ja löi kükerpalli kange walu pärast, aga siiski ei jätnud tark weel piinamist, waid kõrwetas karmu, et waras puuris küpsmaks lähaks. Siis hüüdis ta: „Tunnista, kes sa oled?“ Mehike kostis: „Ma olen Piirisilla nõia sulane, keda peremees warastama saatnud.“ Tark hakas jälle habeme karmu kõrwetama. „Di, oi!“ kisendas nõid, — „andke aega, ma tunnistan! Ei mite sulane, ma olen nõia poeg.“ Weel kõrwetati karmu, seal hüüdis wang hulgedes: „Ma olen Piirisilla nõid ise.“ „Maita meile oma loodud kaju? ehk: ma kõrwetan jälle,“ käskis wägew tark. Seal hakas mehike puuris sirguma ja paisuma kunni ta paari filmapilgu pärast paraja mehe suuruseks kaswis ja kuld õunade wargust awalikult tunnistas. — Nüüd toodi teda puuriga puu otsast maha, ja nõueti järel, kus wargus peidul pidi seisma. Tema lubas ise kohta näitama tulla, aga Terawfilm palus kuningat, et warast mite puurist wälja ei lasteks, sest muidu wõiks ta jälle ennast liblikaks moondada ja nende käest peasta. Enne kui ta kõik warga urkad ülestunnistas, pidi

teda veel mitukorda kõrvetatama, ja viimaks kui kõik kuldõunad käte olid saadud, põletati kuni waras puuris ära ja külwati tema tuhk tuulele.

Kuningas, kes oma wara käte oli saanud, maksis Terawjilmale väga suurt palga, nõnda et ta ühekorraga ehk veel rikamaks sai, kui teised wennad. Kuningas tahtis teda hea meelega oma teenistusse wõtta, aga Terawjilm wastas: „ma ei tohi selkorral veel teenistust wõtta, waid pean focu minema wanemaid waatama.“ Seal kinkis temale kuningas hobusid, wanfrid ja sulasid, kes Terawjilmale rika waranduse focu wiisid.

Kui nüüd wennad wanemate focas fooks olid, leiti neil niipalju rikust, et nemad enam kui poole kuningriigi endale pärijeks oleks wõinud osta. „Ema tuletas nüüd meele, kuida õnnetooja titeke kõik seda oli sünnitanud, aga tema ei rääkinud kellegile pikemalt imeliku lugu. Wara oli neil otiaata palju, nõnda et poegadel enam tarwis ei oleks olnud uut teenistust otsima minna; aga kust seda rikast maailmas peaks leitama, kes oma waraga lepiks ja veel suuremat peale ei soowiks saada? Kui wennašked hiljemine teada saiwad, kuida ühe kõige rikama kuningataitar põhjamaal sellele omaks pidi saama, kes kolm iseliku rasket asja jõuaks toimetada, mis seie saadik veel kellegile wõimalik ei olnud, pidasid nemad üheskoos nõu, lugu katsuma

minna. Igalt poolt laiaft maailmast oli katsu- jaid küllalt juba käinud, aga ükski neist ei jõud- nud katse tööd korrale toimetada, sest et töö meestel üle rammu käis, ja ühel inimesel koguni wõimalik ei olnud. Kui nõu oli peetud, läksid mehed kolmekeste teele, ja et kiiremast edasi wõisid minna, kandis Pikjalg teist wähe wähe seljas edasi. Sellepärast, et töö ühest mehest pidi toimetatud saama, ei tohtind nemad kolmekeste üheskoos kuningaga ete astuda. Pik- jalg saadeti asja läbi kuulama. Kolm katse tööd, mis kuningaga wäimees pidi toimetama olid need: Esiteks pidi mees ühe pääwa suure põhjapõdra lehmaga karjas käima ja selle eest hoolt kandma, et tuulejalgne lehm tema käest jooksu ei peaseks; õhtu pääwa weeru aeal pidi ta lehma jälle lauta aeama. Teiseks pidi mees õhtul kuningaga loosi wärawad lukku panema. Kolmas katse tööd, mis kõige rassem näitas, tahtis, et ühe mehe suust õuna pidi ambuga nõnda lastama, et mees, kes õunaga kõrgel mäe otsas seisid, õun wartpidi tema suus, mite wiga ei saaks, aga nool kesk õunast läbi lähaks. Ehk küll kaks esimest tööd raskest ei näitanud, siiski ei olnud neid veel kedagi seie saadik jõudnud toimetada, mis sest tuli, et asjad loodud korral ei olnud. Põhjapõdra lehm oli nii imelik kiirus, et ühe pääwaga pääwa tõusust kunni pääwa weeruni maailma läbi wõis joosta. Kuus wõis üks inimene temaga ühes nii kaugele joosta?

Teise katsetüki juures oli nõiduse vägi. Üks nõid oli ennast värava raud kooguks (riivliks) moondanud, ja tegi nüüd seda tempu, et kui mees redelit mööda ülesse minnes oma kät riivli külge pistis, siis võttis nõid pörgu võimuga käest finni, et ükski vägi enam kät ei võinud peasta, enne kui sorts ise seda tahtis lahti lasta. Aga käewangistus ei olnud siin ainokene wiletsus, waid sel filmapilgul, kui käsi näpistisise oli saanud, hakkas värav edasi tagasi tantsuma, kui oleks kangem tuule hoog teda kihutanud. Sellepärast pidi käspidi wangistatut mees teise hommikuni kui kõlks kella sees värava külles ennast wintsutama, et ta enam furnu kui elaw oli, kus teda näpisti lahti lastis. Kuningas ja kõik rahwas naersid weel tema wiletsust ja mees pidi häbiga koeu minema, kus mitmel olasooneid nõnda wäljawenituid olid, et mehest olu ilma enam töötegitjat ei võinud saada. Kolmas töö wõis osawal kütil wõimalik olla, kelle film ja käsi ühel kangusel asja wõisid toimetada. Kui Bikjalg asja lugu oma filmaga oli näinud, ei läinud ta kobe kuninga ete, waid esiteks wendade juure tagasi, kes teda teel alles ootasiwad. Pärast nõupidamist leidsid mehed, kuida neil kolmel kül wõimalik oleks asju tallitada, aga kõige suuremat tüli tegi, et nemad kolm kuninga filmas kui üks ainuke mees pidid olema; muidu ei wõinud nemad lubatud wõidupalka mite saada. Rootsi wennašed niitsid nüüd oma habemed

ühte wiisi, et kellelgi moka peal ega löua al karmu pikemaid ei leitud kui teisel; ja et nemad kui ühe ema poead ja kolmikud lapsed keha ja kombe poolest enamist igas tükis ühte läksid, ei olnud ühel wõrral filmal wõimalik seda pettust äratunda. Nemad lasid ühe wäga uhke kuningliku ülifonna walmistada, mis siidist ja kallimast sammetist õmmeldi ja kulla ja sädendawa kalli kiwidega wälja ehitati, et kõik hiilgas ja siras kui tähtis taewas selgel talwe ööl. Enne kui katsetööd mindi toimetama, tõutasid wennašed wandega, kuida hiljemine liisf nende wahel õigust pidi tegema, kes neist kuningale wäimeheks peab saama. Kui kanged wennašed sedawiisi kõik tallitused olid lõpetanud, et hiljemine nende keskil midagi tüli ei saaks tõusma, siis ehitasid nemad ühel päawal Bikjala uhke ülifonnaga wälja ja läkitasid teda kuninga kotta, kus ta pödralehmaga karja pidi minema. Näks ast korda, kuida wennašed lootsid, siis oli esimene suur kiwi teelt weeretatud, mis seie saadik kostlasti keelanud pulma kambri minema.

Bikjalg astus nii uhkest kuningaga ete, kui oleks ta loodud kuninga poeg olnud, teretas wiisakasti ja palus siis luba, katse tööd teisel hommikul ete wõtta. Kuningas andis seda luba, aga ütles seal juures: „Näe oleks, kui teie halmemad riided selga paneksite, sest meie lehm lähäb hoolimata soost ja rabast läbi, mis ete juhtub, seal wõiksite kallid riided ärarikuda.“

Bikjalg wastas: Kes teie tütar tahab kosida, mis se rietest lugu peab; ja läks siis puhkama, et teisel pääwal seda wirgum mõiks olla. Kuninga tütar, kes kena noort meest ukse prau wahelt salamabti oli luurinud, ütles ohlades: „Oleks mul võimalik lehmale lammitšaid jalga panna, ma teeksin seda, kui selle mehe endale kaasaks mõiksin saada.

Hommikul, kui pääw oli tõusnud, sidus Bikjalg lehmale kütke kaela ja wöttis ise teise oheliku otša pihusse, et lehm wäga kaugele temast ei jõuaks. Kui lauda ukse lahti sai tehtud, pistis pödra lehm kui tuule hoog jooksu, karjane ohelikupidi tema kõrwas, nõnda et mite sammu lehmast maha ei jäänud. Kuningas ja waataw linna rahwas panid mehe imeliku kiirust imeks, sest tännini ei olnud weel kedagi paar sada sammu lehma kõrwas jõudnud joosta. Ehk kül Bikjalal nii pea wäsimust karta ei olnud, siiski wöttis ta nõuks lehma selga istuda, kui rahwa film teda enam ei näinud. Ta kargas pödralehma turjale, pidas kütke otšast finni ja lastis ennast sedawiisi ratsul edasi sõita. Noore keskhommiku ael märkas pödra lehm, et selle karjatse käest peasmine võimalik ei olnud, finnitask sammu ja hakkas maast rohtu sööma. Bikjalg astus seljast, heitis pösa alla puhkama, aga pidas oheliku finni, et lehm jooksu ei peaseks. Palawal Idune ael heitis lehm ka tema kõrwa pösa warju maha ja hakkas mäletsema. Pärast

Idunat katsus elajas weel paar korda jala kiirsel karjatse käest ennast peasta, aga mees oli kui tuul tema turjal, sellepärast ei olnud tal tarwis oma jalgu kulutama hakata. Wäga suur imestus tõusis kuningal ja rahwal, kui pääwa weerul nähti, kuda peru pödralehm kui wagasem lamba tal karjatsega seltsis koeu tulid. Bikjalg wiis lehma lauta, pani ukse finni ja läks siis palumist mööda kuninga lauale sööma. Peale õhtusööma jätis ta jumalaga ja ütles ennast aegsaste tahtma puhkama heita, pääwa mäsimumst lõpetades. Siiski ei läinud ta puhkama, waid wendade juure, kes teda metsas ootasid.

Teisel pääwal pidi Dsawkäp uhked riided oma selga panema ja kuninga kotta minema, teist katse tööd toimetama. Kuningas, kes teda eilseks meheks arwas, kütis tema karjatse tööd ja soowis õnne, et mees ka wärawa mõiks õhtul finni panna. Kuninga tütar oli jälle ukse prau wahelt kena meest luurinud ja ütles ohlades: „Oleks mul võimalik, ma wõtaksin kurja näpisti wärawa küllest, et selle kalli noore mehele wiga ei sünniks, keda ma endale kaasaks soowiksin.

Dsawkäp teadis selgest, mis lugu wärawa riwliga oli, sellepärast läks ta kuninga koeast tulles otsekohe sepa juure, lastis enesele seal übe tugewa raudkäpa teha, ootis õhtuni, kuni kõik inimesed kuninga koeas olid puhkama läinud; siis tegi ta tuld ja kuumendas raud käe punaseks. Selle peale seadis ta redeli wärawa

naale püsti, misga ta üles pidi minema, sest et mehe pikus nii kõrgele ei ulatanud. Redeli pealt piistis ta tulise raudkäpa riivli külge, aga filmapilgul oli nõia riivvel seda näpu oma näpiistise wõtnud, mis ta loodud mehe käpaks arwas. Tulewalu tundes hakas riivvel walu pärast mōurama, et kõik seinad wärisesid ja mõned magajad kuningaga koeas kōra läbi unest jaimwad äratatud. Aga Dsawkäp oli filmapilgul kus raudkäp tal näpiistist peasis, riivlit ete lükanud, ja wāraw oli nüüd lukus. Siiski jäi ta hommikuni sinna walwama, kunni kuningas ülestõusis ja asja oma filmaga waatama tuli. Wāraw seisis kinni riilitud, kuda õhta oli pandud. Kuningas kiitis noore mehe osawust, kes kaks rasket katse tööd oli toimetanud, ja palus teda lõuneseõmaksi emale wõõrsiks. Dsawkäp sõi kuningaga laual kõhu täis, weestis wiisakast jutu, kunni ta hiljemine luba palus oma korteri minna puhkama, sest ta ei olnud kõigel minewal ööl nahka filmile saanud, ja ütles homse pääwa wasta mõnda etewalmistamist weel olema. Õhtul läks ta wendade juure metsja, kus teda juba ammugi oli oodetud, et teada saaks, kuda katsetöö korda oli läinud. Et nüüd tugewatel wendadel üksteise wasta midagi kadedust ei olnud, ja ükski seda ete ei wõinud teada, kes neist õnnekorral kuningale wäimeheks pidi saama: rõõmustasid nemad waga korda läinud töö üle.

Teisel hommikul ehitati Terawfilm uhke kuningliku ülikonda ja saadeti teda teele, kolmandamat katsetööd toimetama. Niisama uhkel ja wiisakal kombel kui teised wennad, astus ta kuningaga ete luba paluma, wiimist katsetööd ete wõtta. Kuningas ütles: „Mul on suur rõõm, et teil wõimalik on olnud kaks tööd toimetada, mis seie pääwani weel kedagi ei jõudnud teha, ehk kül katsujaid igalt poolt kui rahet seie koku jadas. Aga siiski kardan ma, et teie kolmat tööd ei jõua korrale seada, sest siht seisab waga kaugel ja on piisuke.“ Terawfilm kostis: „Kes teile wäimeheks tahab saada, se ei tohi midagi raskest pidada, sest nii suurt õnne ei wõi inimesel mite magades tulla.“ Seal andis kuningas luba, et teisel hommikul katsetööd pidi ete wõetama. Aga kuningaga tütar, kes jälle ukse prau wahelt noort meest oli luurinud, ohkas weiste filmadega: Oleks mul wõimalik midagi selle nooremehe kasuks teha, et ta homme kolmatkorda wõitu saaks, ma annaksin kõik oma wara kōest, kui teda kaasaks saaksin.

Kui juba esimestel kahel pääwal waga palju rahwast igalt poolt koku olid tulnud imetööd waatama, siis ei wõinud neid tuhandeid sel pääwal kedagi enam lugeda. Kõrge mäe otsas seisid õuna kandja, kes kauguse pärast warekselt palju suurem ei näitanud, ja selle mehe suust pidi Terawfilm õuna wibunooliga kōskelt lõhastama. Asi ei näitnud kellegi arwates wõi-

malik olema. Siiski kartis se mees, kes õuna wartpidi mäe otjas omas suus pidi hoidma, et kogemata juhtumisel küt märki oleks wõinud trehvida, sellepärast wõttis ta ladedas südames nõuks, kütile tööd weel raskemaks teha, kui se juba loodud kombel oli. Tema ei wõtnud mite hammastega õuna warrest linni, kuda seadust mööda pidi tegema, waid pistis poole õuna oma suhu, mõeldes: mida pisemaks ma sihi-märgi temale teen, seda vähem wõib ta näha ja külge puutuda. Aga Terawsilma oli pool wäljapaistew õun niijama tähtsam kui terve õun. Tema sihtis natuke aega osawa filmaga mäe otja märgi peale, saatis siis nopli ambult lendama, ja waata imet! õun oli keskelt lõhastatud kui möödu järel, et mõlemad pooled ühesuurused näitawad. Kade õuna hoidja oli ka oma teenitut kurjuse palka saanud, sest et Terawfilm kesk õuna kohta oli sihtinud, aga mehel suurem pool õuna suus oli, sellepärast oli teraw nool mõlemilt poolt suu kõrwast tüki liha ühes wõtnud. — Riipea kui lõhastatud õun kuninga kätte tunnimärgiks oli toodud, tõusis rõõmu kisa rahwa tuhandate hulgas! Eesjulgust imet ei olnud weel kuskil maailmas kuulnud ega nähtud. Kuninga tütar nutis nüüd rõõmu pärast, et tema südame soowimised täide olid läinud; aga kuningas palus, Terawsilma oma kotta astuda, et sedamaid teda oma tütreaga saaks kihlama. Terawfilm palus alandlikult

wasta, üteldes: „Rubage mulle tänane päew puhkamiseks töö peale? homme tahame rõõmu maitseada!“ Tema ei tahtnud milgi kombel wendade wasta eksida, kes niisamuti kui temagi oma osa tööd olid teinud; sellepärast pidi liis otjust andma: kellele tööpalk osaks pidi saama.

Wendade juure tagasi jõudes, rääkis Terawfilm oma lugu, siis rõõmustasid nemad kui lapsed tül aega, enne kui liisku hakati heitma. Liis oli jumalikul juhatamisel Terawsilmale õnneks tulnud; temast pidi nüüd kuninga wäimees saama. Kui siis wennad wiimist ööd weel üheskoos olid maganud, tuli neil teisel hommikul kibe lahkumise tund, kus Terawfilm kuninga linna, Pitsjalg ja Dsawkäp oma maale, wanemate juure tagasi yidid minema.

Roeu läinud wennad olid oma suure waraga palju mõisast ja maid ostanud, nõnda et nende walitsuse wald pea aegu weike kuningriigi sarnane näitas. Terawfilm oli oma endise waranduse ka wanematele ja wendadele kinkinud, sest et temal, kui kuninga wäimehel seda enam tarwis ei olnud. Isa ja ema rõõmustasid poegade õnne üle, aga ema südamel oli mitukord raskust, et kolmas poeg neist nii kaugel wõrral maal elas, kust lootust ei olnud, teda näha saada. Aga kui wanemad aega mööda mulda olid läinud, seal ei leidnud Pitsjalg ja Dsawkäp enam pikemalt rahu roeu maale jääda, waid andsid mõisad ja wallad rendi peale, ja läksid jälle

võrdale maale hulkuma, kus oma osavuse läbi uut rikust ja vara lootsid saada. Kui kaugele nende teekäik ulatas, mis tegusti nemad seal olid teinud, ja kas nemad jälle hiljemine oma päris kotta tagasi tulid: sest ei tea mina pikemalt mite rääkida. Aga Terawilma sugu peab veel tänapäeval seal maal elama, kus nende suguisa ennemuiste õnnekorral kuninga wäimeheks oli saanud.

Tontla mets.

Wanal aenal seisis Alutaga üks ilus metsajakk, mis Tontla metsaks nimetati, ja kuhu ükski inimese loom jalga ei usaldanud pista. Mõned julgemad, kes kogemata korral sinna ligemale juhtunud ja luurima läinud, ütlesid paksu puie wahelt üht lagund hoonet näinud, ja hulga inimeste sarnatsid elukaid hoone ümber, kus muru kui sippelga pesa neist kihisenud. Elukad näitnud tahmased ja narakad kui mustlased, nimelt pidi wanu naisi ja pool halasti lapsi sealt leitama. Kui ükskord üks külamees pimedal õhtul pidudelt koeu tulles natuke sügavamale Tontla metsa eksinud, oli ta seal naljakad lugu näinud. Seleda tulukese ümber nägi ta otsata palju naisi ja lapsi, mõned istund maas, teised tantsinud õue peal. Ühel wanal eidel olnud lai raud kulp käes, misga ta wahel wahel tulist

tuhka murul laiale pillutanud, kus siis lapsed kisa tuulde üle tõusnud ja kui õkullid kõrgel suitsu ümber lennanud, kunni naad wiimaks jälle maha tulnud. Siis tulnud metsast üks pika habemega weike wanamees, kot seljas suurem kui ta ise! Naised ja lapsed joosnud kättsetes taadikese wasta, tantsinud tema ümber ja püüdnud koti tal seljast maha kiskuda, aga wanamees peasnud siiski kotiga nende käest. Üks warja kõrgune must kass, põlewa filmadega istund ukse lähel, kargand sealt wanamehe koti otsa, ja kadund siis waataja filmast urtsikusse. Aga et nägijal sel puhul pea puhkes ja filmad kirjud olnud, sellepärast ei wõinud kedagi täieliku otsust saada, kui palju tema jutust tõsi ehk wale pidi olema. Kõl tuli imelis panna, et isa isade päiwil juba seesugust nähtust Tontla metsast räägiti, aga kedagi selgemad otsust ei wõinud anda. Rootsi kuningas oli mitukord käsku annud, kardedut metsa ärähawitada, aga rahwas ei usaldanud seda teha. Üks julge mees löönud korra kermega mõne puu sisse, seal joosnud sedamaid merd ja kuulnud kiljatust, kui piinatud inimeste suust. Ehmatand raijuja põgenend wärisjedes palku; hiljemine ei wõinud kindlam sund ega rikam palk hawitajaid Tontla metsa enam meelitada. — Wäga imelik näitas ka, et kustki metsast teed wälja ei tulnud, ega sisse ei läinud; niisama wähe nähti suwel ja talwel suitsu märki, mis inimeste asupaika oleks wõinud

awaldada. Mets ise ei olnud juur, ja lage igal pool ümber ringi, kuhu kõik silma vaistis. Kui nüüd tõeste, kuida räägiti, wanast aegast saadik juba elukaid siin asumas nähtud, siis ei wõinud nad muidu metsast siiese ega wälja käia, kui urgasteed mööda maa alt, ehk sortsi sõidul tuule tiirul õõsel, kui ümberkaudne rahwas magas. Wiimist rändamise kombet arwati kõige tõtelikumaks, sest et kuida ülemal kuulime, üks neist nägijatest lapsi oma siimaga tuulde näinud tõusma. Ehk saame pikemalt imelindudest täielikumaid sõnumid, kui jutu wantril mõne sammu kaugemale sõidame ja naabri külase natuke puhkama lähme.

Paar wersta Tontla metsast oli juur küla. Üks leff külamees, kes hilja aea eest noore naise wõtnud, oli kuida lugu mõnikord juhtub — ühe tulehargi maeasje, toonud, et tüli ja riid palju ial ei lõpenud. Esimesest naisest järel jäänud seitsme aastane tütarlaps, Els nimi, oli üks wäga terase waimuga loom. Selle wäetile tegi kuri wõõras ema elu pahemaks kui pürgus; ta torkis ja wopis last hommikust õhtuni, ja andis halwemat toitu kui koera kutsikale. Et püksid naise jalas seisid, ei saanud tütrile isast palju tuge, sest tosjuke mees pidi isegi naise pilli järel tantsuma. Rohkem kui kaks aastat oli Els seda rasket piina põlwe kannotanud ja palju silma pisaraid walanud, kui ta ühel püha-päawal teiste küla lastega seltsis marjule läinud.

Laste kombel luusides olid naad teadmata Tontla metsa ääre jõudnud, kus wäga kenad maasikad kaswid, et muru neist punetas. Rapsed piisid magusaid marju suhu ja nopisid torbikutesse, nii palju, kui igauks jõudis. Ühekorraga hüüdis üks wanem poisike, kes kardetut kohast aru oli saanud: „Pögenege, pögenege! meie oleme Tontla metsas!“ — Se sõnum oli kurjem kui tuluke, kõik lapsed piisid punuma, kui kihutaksid Tontla kollid neil juba kannul. Els, kes teistest natuke kaugemale juhtund, puie alt wäga ilusaid marju leidis, kuulis kül poisikese hüüdmist, aga ei raatsind marjamaalt lahkuda. Ehk ta mõtles: Ega Tontlasedgi kurjemad wõi olla, kui wõõras ema mul kodu. Seal tuli üks pijsuke must koer, hõbe kelluke kaelas, haukudes tema peale. Koera haukumise jälgil jõudis üks weike tütarlaps, uhkes siidi riides sinna, keelas koera haukumast, ja ütles siis Elsele: „Wäga hea, et sa teiste lastega seltsis pögenema ei läinud. Jäe mulle seltsiks, siis tahame ilusast mängida ja igapäaw üheskoos marjule minna; ema seda mulle wististi ei keela, kui luba lähän tema käest paluma. Tule, läki kobe ema juure!“ Else käest kinni wõttes, wiis uhke wõõras laps teda tük maad sügawamale metsa. Weike must koer haukus nüüd lusti pärast, kargas Else naal püsti ja lakus tema käsi, kui oleksid naad juba wanad tutawad olnud.

Oh, sa kallis aeg, mis imet ja ilu nüüd
Ennemuistsed jutud. II. 3

Else filma tõusis. Ta arvas ennast taewas olewad. Üks kaunis rohu aed, õuna- ja marja-puiega täidetud, seisis tema ees; puie oksade peal istusiwad linnud, kirjumad kui ilusamad liblikad, mõnel kuld ja hõbe juled keha kateks. Ja linnud olid julged, lapsed wõisid neid kähaga kinni wõtta, kui tahtsid. Rekel rohu aeda seisis elumaea, klaasist ja sõrmukse kividest ehitatud, et seinad ja katus kui päike hiilgasid. Üks uhkes riides naesterahwas istus ukse ees pingil, se küsis tütre käest: „Mis wõorast sa tood?“ Tütar kostis: „Ma leidsin teda üksi metsast, ja wõtsin endale seltsiks kaasa. Kas lubad teda seie jätta? Ema naeratas, aga ei rääkinud sõnakest, waid waatas terase filmaga Else peast kunni jalguni. Natukese aea pärast kästis ta Else ligemale astuda, silitas tema palgeid ja küsis siis lahke sõnaga, kus tal kodu pidi olema, kas wanemad alles elus, ja kas tal himustamist seie jääda. Els andis proua käele suud, wõttis jalgade ümbert kinni, langes põlwile maha, ja kostis siis pisarate pillil: „Eit puhkab mul ammugi muru al.“

Ema wiidi teeda mööda,

Armutud läksid aeda mööda!

Jsa on kül elus, aga mis se mulle aitab, wõdras ema wiiskab mind, ja pekjab mind armuta iga päew. Midagi ei jõua ma tema meele pärast teha. Bai, kulla prouake, jätke mind seie! Pange mind karja ehk muule tööle,

ma tahan kõik teha, ja teie sõna kuulda, aga ärge saatke mind wõõra emale enam tagasi! Se lööks mind pool surnuks, et ma teistest küla lastest maha olin jäänud.“ Proua naeratas ja kostis: kül saame näha, mis sinust saab. Tõusis siis pingilt ja astus üle läwe tupp. Tütar ütles Elsele: „Ole julge, minu ema on lahke! Ma nägin ta filmast, et ta meie palumist kuuleb, kui ta asja pikemalt on mõtelnud.“ Rääkis siis Else ootma jääda, kunni ta ise tuppema juure tahtis minna. Els wärikses kartuse ja lootuse wahel, filmapilgud läksid tal wäga igawaks ootes, mis sõnumid tütar proualt pidi tooma.

Tük aea pärast tuli proua tütar tagasi, weike karbike käes, üteldes: „Ema kästis meid täna mängima minna, senni kui ta sinu pärast pikemalt nõu saab pidama. Ma loodan, sina jäed meile, ma ei raatsi sind enam ära lasta. Kas oled juba merel käinud?“ Els ajas suu ja filmad laiale ja küsis siis: Merel? mis se on? sest ei ole ma weel midagi kuulnud. „Sa pead seda koha näha saama,“ kostis proua tütar, wõttis kaane karbike pealt, kus üks krooks-leht, Ponnakarp ja kaks kala luud sees olid; paar laste piiska hiilgasid krooks-lehe peal, neid pilutas laps murule maha. Silmapilgul olid rohu aed, haljas muru ja kõik mis nende nähtawal olnud, ära kadunud, kui oleks maa neid alla neelanud, ja nii pikalt kui filmad ulatasid, ei nähtud muud, kui awaliku wet, mis kaugele

taewaga näis koku minema. Üksnes nende jalgade alla oli tüfike tahedat jäänud. Nüüd pani proua tütar konnakarbi wee peale ja wöttis kalaluud kätte. Konnakarp paisus, kaswis ja wenis ilusaks lootfikuks, kuhu üks tosin ehk rohkemgi lapsi sisse oleks mahtunud. Lapsed istusid kahe-keste lootfikusse, Els kül hirmumaga, aga proua tütar naeris; kalaluud, mis tal käes olid, kaswid aerudeks. Wee laened kiigutasid neid kui kättis kaugemale; aega mööda tuli teisi lootfikuid nende ligemale, igal ühel inimesed sees, need laulsid ja olid rõõmsad. — „Meie peame neile wasta laulma,“ ütles proua tütar, aga Els ei oskand laulda, seda kenamast laulis proua tütar. Teiste lauludest ei saanud Els palju aru, aga üks sõna, mis igast laulust kostis, oli „Kiisike!“ Els küsis, mis se pidi tähendama, ja proua tütar kostis: „Se on minu nimi.“ — Ei tea, kui kaua nemad sedawiisi juba lustil olid sõitnud, seal kuulsid naad hüüdmist: „Lapsed tulge koeru, õhtu jõuab ligi.“ Kiisike wöttis karbikese taskust, kus krookslieht sees seisis, kastis seda wette, et paar piiska külge jäiwad, — ja silmapilgul olid naad uhke hoone ligidal, keef rohutias; kõik näitas ümberringi kuiw ja tahe kui ennegi, wet ei olnud kuskil pool. Konnakarp ja kalaluud pandi krooksliehe juure karbikese sisse, ja lapsed läksid tuppa.

Suures toas istusid sööma laua ümber 24 naisterahwast, kõik uhkes riides, kui oleksid naad

pulmas olnud. Ülewal laua otsas istus proua kuld tooli peal. Els ei teadnud, kust ta nii palju filmi pidi wõtma, misga kõik seda ilu oleks wõinud näha, mis siin awalikult igast kohast paistis. Laual oli kolmteistkümmet rooga, kõik kuld ja hõbe waagnate sees; aga üks roog jäi katsumata ja wiidi niisamuti jälle laualt, kaas peal, kuda lauale oli toodud. Els sõi kallist magusat rooga, mis parem kui kook maitsetes, jälle arwas ta ennast taewas olema, sest maa peal ei wõinud ta seda ial wõimalikuks arwata. Sööma laual räägiti tasasel kombel, aga üht wõdrast keelt, kellest Els mite ühte sõna ei mõistnud. Proua rääkis paar sõna ühe tüdrukuga, kes ta tooli taga seisis; tüdruk ruttas toast ja tuli natukesega aea pärast ühe weike wanamehega tagasi, kelle habe pikem oli kui ta ise. Wanamees teretas kumardates ja jäi ukse piida kõrwa seisma. Proua tähendas sõrmega Else poole ja ütles: „Waata seda küla last, keda ma kaswandikuks tahan wõtta. Tee mulle üks tema sarnane kuju, mis meie homme tema asemele külasse wõime läkitada.“ — Wana taat waatas osawa filmaga Else peale, kui tahaks temalt mõõtu wõtta, kumardas siis jälle proua poole ja läks toast wälja. Pärast sööma ütles proua lahke sõnaga Elsele: Kiisike palus mind, et sind pean temale seltsiks jätma; sa ise ütlesid ka, et sul lust oleks seie jääda. Eks ole tõsi? Els langes põlwile tema ete maha, andis kätte ja

jalgadele suud, tänuks selle armu eest, et proua teda kurja võõra ema küüfist oli peastnud. Aga proua tõstis teda põrandalt ülese, silitas tal pead ja pisaratest niiskeid palgeid, siis ütles ta: „Kui sa ika sõnakuulelikuks, heaks lapseks jääd, siis saab sul käsi õnnelikust käima, ma tahan sinu eest muretseda, sulle kõiki tarviliku õpetust lasta anda, kunni sa inimeseks kasvad ja oma käe peal võid edasi saada. Minu preilid, kes Riisikest koolitavad, saavad ka sind kõiges peenikeses näpu töös ja tarkuses juhutama.“

Natukese aea pärast tuli wanamees tagasi, pik, sawiga täidetud mold olal ja üks weike kaanega korwike pahemas käes. Moldi ja korwikest põrandale pannes, wöttis ta tüki sawi kätte ja hakas sest titekest tegema, mis igapidi inimese lapse kujukuline näitas. Kõhtu, mis õnnsaks oli jäätud, pani wanamees kolm silku ja palukese leiba. Siis tegi ta titele rindade kohta ühe haugu, wöttis korwist küünra pikuse musta ussi, ja laskis seda läbi haugu tite rindu pugeda. Madu sihises ja keerles sabaga, kui tahaks wasta tõrkuda, aga pidi siiski minema. Kui proua tite igalt poolt oli waatanud, ütles wanamees: „nüüd pole meil muud tarwis kui üks piisake küla lapse werd.“ Els kahwatas kohkudes seda kuuldes, ta arwas oma hinge sellega kurjale müüma. Aga proua ütles trööstides: „Ura karda midagi! meie ei taha sinu werd kurja, waid üksnes hea ja sinu tulewa õnne

pärast.“ Wöttis siis peenikese kuld nõõla, pistis sellega Else käewarre külge ja andis nõõla wana mehele, kes seda tite südame kohta pistis. Selle peale pani ta titekest korwi, kaane alla kaswama, ja lubas hommiku prouale näha tua, mis ta kätte tööst oli sündinud. — Hiljemine mindi puhkama, ka Els pidi ühe toatüdruku seltsis magadis kambri minema, kus temale pehmet sängi walmistati.

Kui ta teisel hommikul siidi sängis, padjade sülest ärkas ja filmi laiale sirutas, leidis ta peenikese udu sargi oma seljas ja uhked riided tooli peal sängi ees. Seal tuli üks tüdruk tuppä, kaskis Else filmi pesta ja hiuksid silitada, mis peale ta teda uhke rietega peast jaluni ehitas, kui uhkemat Saksa last. Midagi ei teinud Elsele nii palju rõõmu, kui kingad! ta oli seie saadik ennamist ika palja jalu käinud. Else arwates ei wõinud wist kuninga tütarde ilusmaid kingi olla, kui tema! Kingade üle rõõmustates ei olnud tal aega teisi riideid, ehk küll kõik wäga ilusad, tähele panna. Tema kodunt toodud talulapse riided olid õõsel ärawiidud, mispärast? seda pidi ta hiljemine näha saama. Tema riided anti sawist titele, kes tema asemel külasse pidi minema. Sit oli õõsel sala kambriks paisunud ja hommikul täielikult Else sarnaseks kasvunud, kõndis juba omal jalal, kui Jumalast loodud loomad. Els ehmatas teda nähes, mis igas tükis tema eilist kaju awaldas.

Proua ütles, Else ehmatust tähele pannes: „Ära karda, laps! Savine ei või sulle midagi wiga teha; teda läkitame sinu wõõra emale tonkimise pakuks! Wemmeldagu ta seda, nii palju kui tahab, kiwituim Savine ei tunne sest walu. Aga kui kuri naine meelt ei hakka parandama, siis võib temale ükskord sinu kujukst nuhtleja sündida.“

Sest pääwast elas Els õnneliku põlwe, kui emitatud Saksa laps, keda kuld kätkis oli kiiगततुत; ei olnud tal muret ega waewa; õpimine läks pääw pääwalt kergemaks, ja endine tibe elu külas paistis kui tume unenägu. Aga mida sügawamalt ta seda elu siin õnne põlwes tundma õpis, seda imelikum näitas igapidi lugu, mis loodud kumbel ei wõinud sündida. Siin wõis wist üks iselik wägi toimetajaks olla, mis tema ei tunnud ega mõistnud. Paarkümmend sammu toa uksest eemal seisis üks kõrge raudkiwi õue peal. Kui sööma aeg kätte jõudis, läks pika habemega wanamees kiwi juure, wõttis kõrbe kepikesse põuest, ja koputas sellega kolmkorda kolijedes kiwi wasta. Siis kargas kiwi seest üks suur kuld kuf wälja ja istus kiwi otsa. Igakord, kui ta seal tiibu siputas ja laulis, tõusis kiwi alt midagi nähtawale; esiteks üks pik katetut sööma laud, kus nii palju talrekuid peal kui sõjaid oli; se laud läks ise tuppja, kui oleks tuule tiwad teda kannud. Teisel kuke laulul läksid toolid laua järel; hiljemine üks roa

waagen teise järgil, mis kõik kiwi alt kerksid ja tuule wõimul söögi lauale lendasid. Niisamati ka mõdu pudelid, õunad ja marjad, kellel kõigil eluwaim sees näis olema, et neil tõsjaid ega kandjaid tarwis ei olnud. Saiwad sõjad kõik oma kõhtu täitnud, siis koputas wanamees teistkorda kõrbe kepikesega kiwi külge, ja kuld kuf laulis pudelid, waagnad, talrekud, toolid ja laua kiwi alla tagasi. Aga kui kolmasteistkümmes waagen tuli, kust seest ial ei söödud, jooksis suur must kass waagna järel ja mõlemad istusid kiwi otsa kuke kõrwa, ega liikunud sealt enne, kui wanamees neid ärawiis. Tema wõttis waagna kätte, kass kaenla ja kuld kuke õlale, kadus nendega siis kiwi alla. Mil a'al wana taat sealt tagasi tuli, ei olnud Els ial näinud, niisama wähe teada saand, mis imeliku kiwi al warjul wõis olla. Ei mite üksi söögid ja jorgid, waid kõik muud maea tarwitused ja riided tõusid kuld kuke laulul kiwi alt ülesse. Ehk kül sööma laual wäga pisut ja igakord wõõral keelel räägiti, mis Els ei mõistnud, seda enam jutu ja laulu tehti muidu toas ja rohu aias, kus proua oma preilidega koos oli. Aega mööda õpis Els ka nende keelt tundma, ja mõistis enamist kõik ära, mis räägiti, siiski kulus mõni aasta, enne kui tal keel nende sõnade järel painuma hakkas. Ükskord oli Els Niiskese käest küsinud, mispärast kolmasteistkümmes waagen igapäew lauale tuakse, kust kedagi inimest ei jõe,

aga Riiske ei teadnud temale midagi wastust anda. Riiske oli wist seda emale rääkinud, sest mõne päewa pärast lastis proua Else oma ete kutsuda, ja ütles tõsi sõnaga: „Ära koorma tühja mõtelega oma südant, mis sulle midagi kasu ei wõi tua. Sa tahaksid teada saada, miks pärast meie kolmeteiskümmemast waagnast ial ei söö? — Waata, armas laps, se on warjuliste õnnistuse waagen; sinna külgi ei tohi meie mite puutuda, muidu lõpeks õnne põlw meil otja. Ka inimestega saaks lugu siin ilmas palju parem olema, kui nemad ahnuse pärast mite kõik anded endale ei kisuks, ja taewaliku õnneandjatele midagi tänuks ei jättaks. Ahnus on inimestel kõige suurem wiga!“

Aastad lendasid Elsel õnnelikus elus tuule kiirul edasi, tema oli juba priskeks nooreks tüdrukuks kaswanud ja palju õpinud, mis ta külas kõigil elu aeal ei oleks wõinud tundma saada. Aga Riiske oli weel niisama pisuke laps kui sel pääwal, kus ta Elsega metsas esimest korda koku oli juhtunud. Need preilid, kes proua seltsis elasid, pidid igapäaw mõne tunni Riiskest ja Else õpetama, kirja tähti ja mitmed sugu peenikest näpu tööd. Els oskas kõik täielikult, aga Riiske himustas enam lapse mängi, kui midagi tarwilist tööd. Tuli tal nalja tuju peale, siis wiiskas ta näpu töö käest, wõttis oma karbikese ja jooksis õue, merd mängima, mis kedagi pahaks ei pannud. Mõnikord ütles ta Elsele:

„kajju, et sa nii suureks oled kaswanud, nüüd ei wõi sa minuga enam mängida.“

Kui nüüd üheksa aastat räägitut kombel mõõda olid läinud, lastis proua ühel õhtul Else oma magadis kambri kutsuda. Els pani seda imeks, sest sel aeal ei olnud proua teda ial enese ete lastnud tulla. Süda peffis tütarlapsel kui lind põues, et lõhkema kipus. Üle läwe astudes, nägi ta proua palged punased ja silmad täis pisaraid, mis ta kiirelt ärakuiwatas, kui tahaks neid Else eest peita. „Armas kaswandid,“ — alustas proua — „aeg on tulnud, kus meie peame lahkuma,“ — Lahkuma? tihendas Els, ja langes proua ete nutes põlwise maha, Ei, kallid proua, ei seda wõi ilmas enne olla, kui meid ükskord surm saab lahutama. Teie wõtsite mind ükskord heldest wasta, sellepärast ärge lükage mind ära! Proua ütles trööstides: „Laps, ole rahul! Sina ei oska neist asjust weel midagi, mis ma sinu õnne pärast ete wõttan. Sina oled inimeseks kaswanud ja aeg on tulnud, et ma sind kauem siin wangis ei tohi pidada. Sa pead jälle inimeste seltsi minema, kus õnne teed sul seisawad, mis sind edasi peawad wiima.“ Els palus haledast wasta: Kallid proua, ärge tõukage mind mite ära. Mina ei igatse muud õnne, kui teie juures elada ja surra. Wõtke mind toatüdrukus ehk pange mind muidu tööle, kuid ise arwate, aga ärge saatke mind mite hullkuma. Paremini oleksite wõõra

ema juure külasse mind wõinud jätta, kui et mõnest aastaks taewa wõtsite ja nüüd põrgu tagasi saadate. „Ole wait, armas laps!“ ütles proua — „sina ei oska sest, mis ma sinu õnne pärast pean tegema, ehk mul kül süda seal juures walutab. Kõik peab nõnda sündima, kuida ma praegu tallitan. Sa oled üks surelik inimene loom, sinu aastad lõpewad omal aéal otja, sellepärast ei tohi sa pikemalt seie jääda. Ehk kül mul ja neil teistel, kes igapäaw minu ümber, inimeste kujud on, siiski ei ole meie inimesed, waid ühest kõrgemast loomade sugust, mis inimesed ei tunne. Sina saad kangel maal armsa abikaasa leidma, kes sulle kohaliseks loodud, saad temaga õnnelikult elama, kunni pääwad teil õhtule jõuawad. Rahkumine ei ole mul kerge aga se peab nõnda olema, sellepärast pead sellega rahulikult lepima.“ — Siis silistas ta oma kuld kammiga Else hiuksid ja kästis teda magama minna; aga kust waene Els sel ööl und pidi wõtma? Elu näitas tal kui pimedam õõtaewas, kus mite ühte ainust tähte ei hülganud.

Senni kui Else kurbtuse kütke jätame, lähme külasse waatama, kuida tema isa talus asjad edasi käiwad, kus Sawine tema asemel wõõra emal tonkimise paluks oli. Et üks kuri naine wanusel paremaks ei lähe, on tutaw lugu; räägitakse, et mõnikord äkilisest noorest mehest wanusega waga lammas peab kaswama, aga tigeada jüdamega noorest tütarlapselt, kes tanu alla saa-

nud, peab wanal eal kuri kiskja hunt sündima. Wõõras ema piinas kui põrgu tule-hark Sawinist ööd ja pääwad, aga tuimal loomal ei tulnud sest ial wiga, sest walu tema keha ei tunnud. Juhtus mees mõne korra lapsela abiks waele minema, siis sai ta ka mõne matsu lepituse palgaks. — Ühel pääwal oli jälle wõõras ema sawist tüdart pöörasel kombel peksnud ja pealegi ähwardanud temale otja teha. Wihaga sasis ta mõlemate kätega Sawise kõrist kinni ja tahtis teda ära kägistada, ja waata, seal tuli must madu sihisedes lapse juust wälja, nõõlas wõõraema keele otja, et ta sõna lausumata surmuks maha langes. Mees leidis õhtul koeu tülles surnut naise pörrandal kui paku paistetand; tüdär ei olnud kuskilt poolt leida. Mehe kisa peale tulid külarahwas koku. Naabri pere rahwas olid lõune aéal suurt kára maeas kuulnud, aga et niisugust lugu igapäaw enamist seal juhtus, ei läinud kedagi waatama. Pärast lõunat olnud kõik waikestes jäänud, aga tüdart ei olnud kellegi film näinud. Siis pesti surnut naise keha, pandi riide, kupaastati soolaga herneid surnu walwajatele, kes ööjeks sinna jäiwad. Wäsinud mees läks kambri puhkama ja tänas wist õnne, et tulehargist oli peasnud. Laua pealt leidis ta kolm silku ja palukese leiba, wõtis seda õhtu roaks ja heitis jängi puhkama. Teisel hommikul leiti teda surnult asemel, niisamati paistetanud kui nainegi. Paari pääwa pärast maeti neid ühte hauda, kus

naad enam teine teisele wiga ei wõinud teha. Kadunud tütrest ei saanud külarahwas ial enam sõnumid.

Eljel ei olnud kõigel ööl filmalaud koku läinud, ta nutis ja kaebas oma wiletsust, et kogemata õnne põlwest äkitselt pidi lahkuma. Hommiku andis proua temale ühe pitseri kiwiga kuld sõrmukse ja sidus siidi paelaga pisukese kuld karbi tema kaela, kutsus siis wanameest, näitas käega Elje peale ja jättis kurwal näul Else jumalaga. Els tahtis parajalt tänada, seal koputas wanamees kolmkorda kõrbe kepikesega taseillusest tema pähe. Els tundis sedamaid, et ta linnuks oli saanud; kätteist kaswasimad tiimad ja jalgadest pika küüntega kotka jalad, ninast kõwer nok ja suled katsid üleüldsa teha. Seal tõusis ta korraga tuulde ja lendas kui munast autud loodud kotkas pilwe al edasi. Mõnda oli ta mõne päewa juba lõune poole lennanud, wahewahel wäsinud tiibu puhkanud, aga nalga ei tunnud ta mite. Juhtus nüüd, kui ta ühel päawal madalal metsa üle keeritas, kus jahi koerad haukusid, aga et neil tiibu ei olnud, ei wõinud nemad linnule kõrgel wiga teha. Ühe korraga tundis ta terawa nooli oma tiiva külge puutuma ja langes maha. Tema oli ehmatuses äraminestanud.

Kui Els minestuse unest ülesärkas ja filmi laiale sirutas, leidis ta ennast pöõsa al maas inimese kujul. Kuda ta seie oli saanud ja mis

temale muidu wõõrast oli juhtunud, näitas kui umbne unenägu. Seal tuli üks uhke, noor kuningaga poeg ratsul sinna, kargas hobuse seljast ja pakus Elsele lahkest kät, üteldes: „Dane tunnil olin täna hommiku kodunt tulnud! Teieist, kallis preili, olen poole aasta igal ööl und näinud, et siin metsas teid pidin leidma. Ehk kül sadakorda tühja teed tallasin, siiski ei löpenud minu igatsimine ja lootus. Täna lasin ühe suure kotka maha, kes arwates seie kohta wõis langeda; kotka jälgi otsides, leidsin kogemata teid.“ Siis aitas ta Else hobuse selga ja sõitis temaga seltsis linna, kus wana kuningas neid rõõmsast wasta wõttis. Mõne päewa pärast tehti uhked pulmad, aga pulma päewa hommikul olid wiiskümmend koormad uhke asjadega sinna tulnud, mis kallis kasuema Elsele oli läkitanud. Pärast wana kuningas surma sai Els kuningaga prouaks, kus ta wanal eal oma noore põlwe lugu ise oli rääkinud. Aga Tontla metsast ei oldud hiljemine midagi enam nähtud ega kuulnud.

Waeselapse käsikiri.

Üks waene wanemadeta tütarlaps oli kui lamba tal järele jäänud ja ööla peresse kaswan-dikuks saanud, kus tal muud sõbra ei olnud kui perekoeer Krants, kes mõnikord leiwakoorukest

waeselapse käest sai. Tütarlaps pidi hommikust õhtuni käskiviil perenaisele jahvatama, ja kui väsimust puhkades kiwi mõnekorra seisma jäi, oli malk kohe kibutajaks lapse kannul. Õhtul olid waeselapse käed kui puunotid tuimad, aga kes seist hoolis. Palukest, mis waestelastele armu pärast antakse, peab juurem osa enamist were ja higiga perewanematele äratasuma. Juu- mal üksi taewas kuuleb waestelaste ohkamist ja loeb nende filmapiisaraid, mis palgeid mööda weerewad! — Ühel päawal, kus meie nõder tütarlaps jälle rasket käskiviit ümber aeas ja wäga nukral meelol oli, et perenaine teda hommiku söömata oli jätnud, tuli üks lonkur ühefilmaga sant sinna narakas riides. Uga tema ei olnud päris kirjaja, waid üks kuulus Soome tark, kes enmast sedapuhku sandiks oli moondanud, et rahwas teda ei tunneks. Sant istus ukse läwale maha, waatas teraselt lapse raskest tööd, wöttis palukese leiba omast kaeltotist, pistis lapsele suhu ja ütles: „Lõune on weel kauge, wotta pijuke leiba kehale karastujeks.“ Waenelaps näris kuiwand palukest, mis magusam kui sai maitstes, ja tundis sedamaid jõudu kättes kaswama. Sant ütles: „Sul waesl woiwad käed kül wäsiind olla, ühtepuhku rasket kiwi ümber aeades?“ — Tütarlaps waatas lahtlaselt wana taadi filmi, kui oleks tahtnud tunnistada, kas küsimine tõsi ehk pilkamine pidi olema, ja kui näu lahke ja tõsise leidis, siis

kostis ta: „Kes waeselapse kätest lugu peab! Weril on ala küünle al ja malk mööda selga, kui nii palju ei jõua teha kui perenaine tahab.“ — Sant käskis lugu pikemalt rääkida, et lapse elu põhjani tundma saaks. Kui waenelaps jutu oli lõpetanud, wötis wanamees ühe rätiku rääbala kotist, andis lapsele ja ütles: Siu õhtu magama heites seda rätikud oma pea ümber ja ohka südame põhjast: „magus unenäuke, kanna mind sinna, kust käskiviit leian, mis ise jahwatab, et minu nõdra abi pikemalt tarwis ei oleks!“ — Waenelaps pistis rätiku rääbala põue ja tänas wanameest ande eest, kes sedamaid oma teed läks. Õhtu magama heites tegi waenelaps, kuida sant teda oli õpetanud, sidus rätiku pea ümber ja ohkas filmaweeega soowimise sõnu, ehk tal kül enesest palju lootust ei olnud. Tema uinus kergema südamega magama kui muidu. Katetud filmi ete tuli kentsakas unenägu, mis tütarlast pikale teele rändama wiis, kus mitu imelist juhtumist sündis. Wiimaks jõudis ta sügawale maa alla, mis ehk põrgu wõis olla, sest kõik näitas kole ja wõõras. See wärawad seisid laiali, kus kedagi elawat looma liikumas ei nähtud. Edasi minnes tõusis mürin, kui oleks käskiviit jahwatamas. Waenelaps kõndis mürina juhil argisel sammul edasi, kunni ta aida ulu alt ühe suure kerstu leidis, kus seest kiwi mürin tema kõrwa kostis. Lapse jõud ei wõinud kerstu liigutada, weel wäham paigast tõsta.

wale jäänud. Ehk kül igalt poolt otsiti, ligemalt ja kaugemalt järel kuulati, kas kuskil kadunud asja inimeste silma oli tõusnud: siiski ei ole täna pääwani sest midagi nähtud ega kuulnud. Imelik käsitwiga keest, mis ükskord unenägu maa alt wälja oli toonud, wõis niisama imelikult sinna olema tagasi läinud.

Kaksteistkümmene tütar.

Ühel kehwal wabadikul oli ükskord kaksteistkümmene tütar, nende hulgas kaks paari kakskümmet. Jumeda näuga tütarlapsed olid kõik terwed ja priisked, ülewäga wiisakad loomad. Wanemate kitsikut elamist waates, näitas kül mitmele mõistmata, kuda nad hulga lastele peatoitu ja kehakattet jõudsid muretseja; lapsed olid igapäew pestud silmadega, silitatud hiustega, ja ifa puhad walged särgid neil seljas, otjega Saksa lastel. Mõned armastid wabadikul sala warakandja olema, teised pidasid teda nõiaks, jälle mõned teised tuule-targaks, kes tuulispaaskel sala wara pidi koka riisuma. Aga tõsine lugu oli hoopis teisite. Wabadiku naisel oli üks sala õune-andja, kes lapsi toitis, kasis ja haris. Kui ta tütarlapse põlmes alles wõdras talus teenimas oli, nägi ta kolm ööd ühtejärke unes, üht uhket naisterahwast oma juure tulema, kes teda Jaani ööl

küla allikale kästis minna. Tema ehk ei oleks seda unenägu palju tähele pannud, kui Jaani õhtul tule ääres üks healeke alati sääse kombel temale kõrwa ei oleks pirisenud: „Mine allikale, mine allikale, kus sinu õnne weesooned imitewad!“ Ehk ta kül natuke kohkus salandü kuuldes, siiski wõttis ta wiimaks julgust, lahkus teiste tütarlaste hulgast, kes kiigel ja tule ümber kätsepidid, ja hakkas allika poole sammuma. Aga mida ligemale ta jõudis, seda enam läks süda kohkuma; ta oleks wist teelt tagasi läinud, kui sääse healeke kõrwas mahti oleks annud: nüüd pidi ta wägise edasi minemas. Ligemale jõudes nägi ta ühe walge rietega naisterahwa allika ääres kivi otsas istumas. Kui ta tuleja kartust nägi, tõusis ta jalule ja läks mõne sammu tütarlapsele wasta, pakus teretates kät ja ütles: „Ära kardada, armas laps, ega ma sulle kurja ei tee! Pane tähele ja pea meeles, mis ma sulle kuulutan. Täna wõ sügise tulewad sulle kosilased; mees on kehwa kui sinagi, siiski ära hooli sest, waid wõtta ta wiinad wasta. Teie olete mõlemad head inimesed, sellepärast tahan ma teile õnne tua ja teid edasi aidata; aga mure kandmist ja käte tööd ärge jätke maha, muido ei wõi ükski õn teil kosta. Sähi, wõtta se kotike ja pista oma tasku, seal ei ole muud sees, kui mõned lähkri kiwid. Saad sa esimese lapse ilmale toonud, siis wiska üks kiwike kaewu, et ma sind waatama tulen. Kui laps ristimisele

wiakse, tahan ma waderiks minna. Meie täna õõsest koto saamisest ja jutust ära lauso kelle-gile sõnakest, ja sedapuhku jätan ma jumalaga!" Nõnda rääkides oli imeline wõõras tütarlaps filmist kadunud, otsgego maa alla wauud. Tü-tarlaps ehk oleks ka seda lugu unenäuks arwanud, kui kotike tema pihus teiste ei oleks tunnistat-nud; kotis leidis ta kaksteistkümmme lähkrikwi.

Ruda neitsi Jaani õõl etekuulutanud, nõnda sündis hiljemine, tütarlaps wiidi sügise mehele ja kosilane oli üks kehwa sulane. Teisel aastal tõi noorik esimese tütre ilmale, tuletas meele, mis tal Jaani õõl tüdrukõ põlwes oli juhtunud, tõusis salamahti sängist, läks kaewule ja wiiskas ühe kwiikese kaewu. Kwiike kufus plumpjates kaewu! Sedamaid seisis walges riides lahke neitsi tema ees, üteldes: "Ma tänan, et sa mind meeles pidasid. Saada tulewal pühapäawal kabe nädala pärast laps ristimisele, ma lähän siis ka kiriku ja tahan lapsele waderiks olla." Kui laps kiriku wiidi, tuli üks wõõras naisterahwas, wõttis lapse oma sülle ja lastis teda ristitada. Pärast ristimist sidus ta ühe hõbe rublatüki lapse mähkmede sisse ja saatis tütre emale tagasi. Nõnda sündis hiljemine lugu iga lapse sündimise aeal, kunnid neid tosin täis saanud. Wiimse lapse sündimisel oli neitsi tütreemale ütelnud: "Tänastest pääwast ei saa sinu silm mind enam nägema, ehk ma kül nägemata igapäaw sinu ja sinu laste ümber tahan olla. Kaewu wesi saab

lappi sul paremine kosutama kui kallimad road. Jõuab aeg käte, kui tütreid sul mehele lähewad, pead ja igauhele tema rubla-tüki kerstus kaasa andma, mis waderi andeks kinkisin. Suuremad uhkust ei pea neil tüdrukõ põlwes olema, kui kõige puhtamad särgid ja rätikud ari- ja püha pääwal."

Lapsed kaswasid ja kosusid et lust oli näha; leimawalukest leiti enamist ika wabadiku maeas, mõnikord ka serwet, süiski näis kaewu wesi lastele ja wanematele kõige rohkem tuge andma. Wanem tütar sai ühe nõuka pere poeale mehele. Ehk tal kül suuremat wara wia ei olnud, kui mõned riidehilbud, süiski tehti kerst, pandi riided ja waderi rubla tük sinna sisse. Mehed leidsid kerstu wantrile tõstes wäga raske, arwasid kiwa sees olema, sest muud warandust kehwal wabadikul ometegi tütrele ei olnud kaasa anda. Nooriku imestamine oli suurem, kui ta peio kodu, kerstu lahti tehes, löuendi pakudega täidetud ja põhjas nahk koti sees sada hõberubla leidis. Seesama lugu sündis hiljemine iga tütreaga, keda kaua wanemate juure ei jätetud, kui rahwa suus korra awalikuks tõusnud, mis rikas kerst igauhele kodund kaasa oli antud.

Alga üks neist wäimeestest oli wäga ahne, ta ei tahtnud sellega levida, mis noorik kerstus kaasawaraks temale toonud, waid mõtles: wane-matel wõib palju jala warandust weel kodu olla, kui iga tütrele nii palju jõuawad kaasa anda. Sellepärast läks ta ühel pääwal äiale wõõrriks

ja hakas wara nuujama. Wabadif ütles töt mööda: Mul ei ole midagi warandust hinge taga, niisama wähe jõudsin ma tütardele suuremat anda kui ühe kerstu. Mis igauks oma kerstus leidnud, ei tulnud minu käest, waid oli risti-ema waderi anne, kes iga lapsele ristimise pääwal ühe rublatüki kinkis. Sest helduse andest oli wara kerstu hiljemine kaswanud. Ahne wäimees ei uskunud äie jutu, ahwardas kohtu kaebama minna, et wanamees sorts ja tuuletark pidi olema, kes kurjaga palju warandust koku oli korjanud. Et wabadikul niisugust süüd hinge peal teadawal ei olnud, jäi tema wäimehe ahwardamisest kartmata. Aga wäimees täitis ahwardamist ja kaebas kohtusse. Kohus laskis teised wäimehed oma ete kutsuda, nõudis nende käest, kas igauks nii palju warandust oli saanud. Mehed tunnistasid seda tõeks, et igauks kerstu täie lõuendi pakust ja sada hõberubla oli saanud. Seda peeti väga imeks, kõik ümberkaudne rahwas teadis wabadiku lehma, kellel muud warandust ei olnud kui kaksteistklümme kaunist tütar. Et need tütrid maast madalast ika puhta walge särkidega olid käinud, teadis rahwas, ommetegi polnud kedagi suuremat uhkust neil näinud, ei jälge ehk preesi rinnas, ega kirjut rätikut kaelas. Kohtuwanemad pidasid nõu, imelikult lugu pitemalt läbi katsuda: kas wanamees tõeste nõid pidi olema.

Ühel pääwal läksid kohtuwanemad hulga

teenritega seltsis linnast wälja, tahtsid wabadiku maea ümber wahid panna, et kedagi jooksu ei peaseks ehk midagi wara sallamahti kormale ei wiiks. Ahne wäimees wõeti teejuhiks kaasa. Kui nemad metsa ääre jõudsid, kus warjus wabadiku urtsil seisid, pandi wahid igale poole walwama, et sealt loomakest pakku ei põgeneks, enne kui asi selgeks saaks. Ka hobused jätteti seie ja mindi jala teerada mööda otsekohe urtsiku poole. Teejuht wäimees käskis tasaselt astuda ja keelas rääkimist, et sorts tuule tiimul eest ära ei põgeneks. Natukese aea pärast jõudsid nemad urtsiku ligidale, kui ühekorruga imelik hiilgus puie wahelt neil filma tõusis. Gemale minnes tuli üks suur ilus hoone nähtawale, mis üsna klaasist oli tehtud, ja kus mitu sada küünalt põlesiwad, ehk kül päikese paistel õues ja toas muidugi küllalt walge oli. Kaks sõameest, peast jaluni raudriides, pikad valjad möögad käes, seisid wahiks ukse ees. Kohtuherrad ei teadnud, mis nemad ime lugust pidid arwama, se näitas enam unenäu kui tõe sarnane. Seal astus üks priiske noormees, siidi riides, toa uksest ja ütles: „Meie kuninga proua andis käsku, ülemat kohtuherrat oma ete kutsuda.“ Ehk kül kohtuherra natuke hirmu tundis, siiski astus ta noore mehe kannul üle läwe tuppä.

Kes jõuaks uhkust ja ilu rääkida, mis toas tema filma ete nähtawale tõusis. Uhkes kiriku suuruses toas istus üks naisterahwas auujärje

peal, siidi, sammeti ja kullaga ehitatud. Paar jalga temast madalamal istusivad weikema kuld toolide peal kaksteistkümme kena preili, niisama uhkest ehitatud kui kuninga proua isegi, aga kuldkrooni ei olnud neil kellegi peas, nõnda kui proual. Mõlemal pool tuba seisis hulk teenrid, kõik walges siidi rietes, kuld keed kaela ümber. Kui ülem kohtuherra kumardates ligemale astunud, küsis kuninga proua: „Miks pärast olite täna hulga sulastega linnast välja tulnud, otsekui kurjategijaid püüdma?“ Kohtuherra tahtis wastada, aga ehmatas paelutanud tema keele kütke, et sõnakest suust välja ei saanud. „Mina tean kõik kurjust ja walekaebamist“ — pikendas proua jutut — „sest minu silma ees ei seisa midagi warjul. Laske walelik kaebaja seie tulla, aga pange käed ja jalad temal enne raudahelatesse, — siis tahan temale kohut mõista. Ka teised kohtuherrad ja teenrid peawad tuppä astuma, et lugu awalikuks tõuseb ja nemad hiljemine mõiwad tunnistada, et siin kellegile ülekohut ei tehta.“ — Üks neist siidiriides sulastest ruttas toast kasku täitma. Natuke aega pärast toodi kaebaja wäimees tuppä, käed ja jalad ahelates, ja kuus raudrietega sõameest temal wahiks. Nende järgil tulid teised kohtuherrad ja nende sulased tuppä. Seal hakas kuninga proua nõnda rääkima: „Enne kui ülekohtusele teenitut palka kohtuotsuses mõistan, pean ma teile asjalugu lühidelt araseletama. Mina olen ülem weewalitseja, kõik

allika sooned, mis maa seest imitsewad, seisawad minu woli al. Tuule kuninga wanem poeg oli minu armuke, aga et isa temale luba ei annud naist wõtta, pidime oma abielu tema ees salamahti hoidma, niikaua kui ta elas. Et mul wõimalik ei olnud lapsi kodu kaswatada, sellepärast wahetasin igakord, kui wabadiku naine maha oli saanud, tema lapse oma lapse wasta ära. Wabadiku lapsed kaswasid minu tädi peres kaswandituna üles. Kui aeg tuli, et wabadiku tütardest üks mehele pidi wiidama, siis tuli teistkorda wahetamine. Igakord lasin wõsel enne pulme oma tütre äratua ja wabadiku lapse asemele wia. Wana tuule kuningas oli juba ammugi alawoodil maas, et meie peettust tähele ei pannud. Mõistmise päawal kinkisin iga lapsele ühe rublatüki, mis temale kerssus tulewat kaafawara pidi sigitama. — Wäimehed olid ka kõik noore naistega ja nende waraga rahul, aga se üleannetu ahne, feda siin ahelates näate, hakas äia peale wale kaebtust aeama; misga ta endale suuremat warandust lootis saada. Rahe nädala eest suri wana tuulekuningas, kus minu abikaas tema asemele walitsejaks tõusis. Nüüd ei ole meil pikemalt tarwis abielu ja lapsi warjul hoida. Siin istuwad teie nähes minu kaksteistkümme tüdarta; nende kasuwanemad, wabadik tema naisega, on minu juures armuleiwal, kuhu nad surmani jääwad. Aga sina üleannetu kuri loom, feda rauda lasin panna, pead sedamaid teenitut

palga saama. Ma lasen sind ahelate küttes kulla mae sisse wangi panna, et sinu ahned filmad alati kulda nääwad, aga mite põrmulest sinu näpu wahela sest ei pea tulema. Seitse sada aastad pead sa seda piina kannatama, enne kui surmale meelewalda antakse, sind puhkama wia. Se on minu kohtu otsus."

Kui kuninga proua nii pikalt oli rääkinud, tõusis kargatus, kui raske kõu müristamine, et maapind wärises ja kohtuherrad sulastega seltsis uimaselt maha langesid. Minestusest peastes leidsid naad ennast metsas, kuhu teejuht neid enne oli wiinud, aga seal kus uhke klaas hoone praego kõige ilu ja uhkusega oli seisnud, imitses weike allikas selget külma wet maa seest wälja. — Wabadikust, tema naisest ja ahnest wäimehest ei oldud hiljem kuskil kuulnud ega nähtud; aga lesk jäanud nõukas naine oli sügise teise mehele saanud, kellega ta õnnelikult surmani elas.

2